

ز که قننه ره وشت و تیتالیت کوردان

● حجي جعفر ●

مه ئىختىت^(۱) . چونكى چىرۇڭو چىقانۇك شەنگەستى رەۋوشە نېرىما مللە تىت كەفن^(۲) . وە نەيت ئەف چىرۇڭو چىقانۇك دەرەوبىن وچ رەھ بۇ نەبن . چىرۇڭو چىقانۇك . كارى خو دىكۆمەلى دا دەكەن و كۆمەلى دپارىزىت . بەرنگارى رەۋشت و تىتالو هەزو بېرىت خەلکى نايىت^(۳) ... چونكى چىرۇڭو چىقانۇك زەبائى سىنجرۇ ئۇنى تىنە جوداكرن . زمانى مللەتى بويە ، دۇغۇنغا كا تايىھتىدا^(۴) ، لۇوما فەكۈلىن و گەريان . لدۇيىش چىرۇڭو چىقانۇك . گەريانو فەكۈلىنە ، لدۇيىش هەزو بېرىت وى گافى و وى دەمى^(۵) .

ئەقە ئى قەتكە كا وان عەدەت و تىتالىت كەفن . يىت كۆكىم بولىن . يان نەمایىن . دى ئۇھرا رېزىكىن . هنده جارا ئى . دى خۇ ھافىئە باغچىت خەلکەى و هندهڭ گۈركى ئى قەتىنىن :-

۱ - سەرەدانا گۇرا :

دەدەمى بەرىدا ، بەرى بۇوكى فەگۈھىزىنە مالا زاۋاى بىرۇزەكى . يان بىدوو رۇزا ، دىقا بۇوك بېجىتە سەرگۈرى دەيىكا خۇ . يان باي خۇ ، يان بىراي خۇ ... وەك دچىرۇك (كەوكا گۆزى) دا دەردەكىت . دەمى (كەوكا گۆزى) شوى دەكت ، بەرى بېن ، دى چىتە سەر قەبرى باب و براو دەيىكا خۇ ...

يان ئى هەكە ، داوهتى دېرگۈستانەكى را چۈوبانە و مۇۋەكى بۇوكى لۇوي كۈرستانى هاتىبا قەشارتن ، بۇوك لىسەرەنە دبۇرۇ . هەنا نەچۈوبان سەرگۈرى وى ، يان وى وەك دچىقانۇك (عەين الحىا) دا خۇيا دېيت ، دەمى (عەين الحىا) ، دېزىتە (سلطانى) ، (ھوين ھەرنە درېكى دا ، قوبەكە دىنغا رىدا ، ھەرنە تېقە ، وختى دەھواتا من تىنە

ھەر مللەتەك خودان رەۋشت و تىتالىت خۇيىت تايىھتى نە . رەھىت ۋەن رەۋشت و تىتالا دگەھنە كەۋاتىما مېزۇوا مللەتا . ھەر مللەتەك خۇ ب (عادات و تەقالىدىت) خۇيىت خۇمالى دەتە نىاسىن . كوردا راست گۆتىه دەمى گۆتى : (ھەرنە مللەتا بىگىن عەدەتى) . دىيارە ئى پەندى دېيت بېتىت . رەۋشت و تىتالىت خەلکى وەك ھەف ئىنزو ژىتىك جوودانە . لەمما ھەكە مۇۋە چۈۋەناف بىيانا . دېيت ژەۋشت و تىتالىت وان دەرنە كەۋىت و فېرى عەدەتىت وان بىت و وەكوان بېرىقە بېجىت (عادات و تەقالىت) . وەكە خۇ نامىن ، هندهڭ تىنە بەرزە كەنۋە دەرن ، چونكى چاخ و زەمانەكى درېز ب سەردا بورىنە و ژىكار كەۋىتىنە . ھەر عەدەتەكى ب كېر دەمى خۇ نەھىت ، دى ھەتىھەنلەن و خەلک دى ژىركەت ، وەكۇ ئەن عەدەتىت ، كۆ دى دېن گۆتنا مەبا ئەقۇرقە بن . گەلەڭ ئەن ئەنلەن وەك خۇ مائىنە بەرددە وامن دېنلەن كۆمەلايەتى دا . چونكى ب كېر دەمى دەم و جەتىت . وەكە مەردىنىي و مېرانىي ، جارنا ھەيە هندهڭ عەدەتىت دى دېنە سەر عەدەتىت مللەتەكى ، ج ژىاف وان بىخۇ بخت پەيدا بولىن ، ج ژەلەلکى دەرۋىجىانا ھاتىنە وەرگەرن ، وەكۇ عەدەتىنەلەگرتا (عەباوېنجا) . كۆ كوردان پاشى ئىسلامى ژەرەبا وەرگەرىتى .^(۶)

دگەل ھەندى ، كۆ ئەقە بايەتەكى ھېزاو بەركەۋىتى ، ستۇينە كە ژستۇينىت سەرەخۇيا نەوايەتى لى ژىلى چىرۇڭو چىقانۇك و سترانَا .. فوللەكتۈرى . ج ژىنەرەت وەسا مەنن ، كۆ خۇ كۈور داھىلەنە ئى بايەتى . لەوا باشتىرىن ژىنەر ، ھەر مللەتە كەلەپۇرۇ مللە تىنە ، گەریان و كۆمەرنا چىرۇڭو چىقانۇك ، دى ژمارەكە چاڭ ئەن عەدەتىت كەفن ، ب دەست

راستا قویی ، هز دی بیژمه وان نهقه زیاره تی پیرا منه ، چیناییت ههز ، لـ سهرا بورم . دفیت سهرا بدهم) هـ تـا هـ فـروـکـهـ زـیـ ، رـوـزـیـتـ هـ یـنـیـ وـ پـیـنجـ شـمـبـیـ ، کـورـدـ دـچـنـهـ سـرـگـورـیـتـ مـرـیـنـتـ خـوـ ، لـیـ هـمـ نـزاـنـیـ کـانـیـ بـعـرـیـ ئـیـسـلـامـیـ ، کـورـدـ جـ رـوـزـ دـچـوـونـهـ سـرـگـورـا.... دـوـورـ نـیـهـ چـیـزوـکـهـاـکـ بـدـهـسـتـ مـهـ بـکـهـیـتـ ، فـیـ زـیـ زـهـرـاـ خـوـبـیـاـ بـکـتـ .

۲ - فنجانا شهروتا :

رُعه ده تیت که فنیت کوردان ، ده می فیابان بچنه شهره کی ، دا مهزني
نیل فنجانا شرتا - فنجانا قه هوی بو - دا دانته سهر دهستی کچا خو و دا
ددیوانی دا گیرینیت ، هچی فنجانا قه هوی ، ل سهر دهستی وی
راکربایه ، ئو دا بهری هه میا چیته شهپری و کچلک دا بووی بیت
وه کو چیروکا (ده رویشی عهدی) دا خویا دیت ، ده می (زورته مهر
پاشانی ملی) ، فنجانا قه هوی دانایه سهر دهستی کچا خو (عهدولی) و
ددیوانا میهرس و پاله و انادا دگیرینیت ، لی زیلی ده رویشی کوری شیخ
عه فری ، که س فنجانا قه هوی ، ل سهر دهستی (عهدولی)

دچیروکا (کورکی سلی) دا ، ده می مامی (کورکی) دفیت (کورکی)
بته لیثیت ، دی فنجانا شہرتا دانه نیشا دیوانی و بیزیت :
هابه سه د جار ، بهمن هانه
هه چی فه خوت . فنجانا شہرتانه
بچیته (جان جانا) ، عه لیانو مه لیانه
دی ده می کچا خو (گولی خانی) . قفویا جانه
دوو جارا دیزیت . که من رانا که ت ، جارا سی . (کورک) رادکه ت و
دیزیت :

هانه سه د جار ، بهمن هانه
ئهز دى فەخۇم ، فنجانا شەرتانە
دى چم (جان جانا) ، عەلیان و مەلیانە
بىدە من دوئامامى من ، (گۈلى خانى) قەويىا جانە
دەننەتكەن چىزۈك و چىقان توکادا ، دەمى پاللەوان فنجانا قەھرى ل سەر
دەستى كېچىكى رادىكەت ، راموسانە كىي ئىنى لىي دەدەت

- ۳ - ته دی دهوله تم

زعمه ده نیت کوردان ، ده می حاکمه ک ، یان سلطانه ک را کربایه ، دا (ته بیری دهوله تی) هه لا فرین ، فیچانه بیر چووبا سه رسه رسی کی ؟ و دا بیته

عه . قیچا ئیراھیم پیغمبر خوازیه بۇ کورى خو زنه کى رۆکۈمەلا
تىلەكى بىنلى ، كو ئىلا وى ئۇ كۆمەلى بويه^(٨)
دۇور نىنە لىڭ (قومى) ئیراھیم پیغمەر عەدەت بويه ، كو نايىت ئىنى
بىزىقەسى ئىلا خو بىن ، هەر وەكى لىڭ عەرەبا عەدەت بويه ... بەرى
بىلامى دەپا عەرەب ئۇ زەشىرەتا خو بىن ، هەكە ئېكى ژەرەقەسى
حەشىرە تا خۇزۇن ھىنابايدا بىزنانى زان و قىبا مىرەك بىنە ئىشاندى^(٩)
ئىف رەوشىتە لىڭ ھندە ئىل و عەشىرەتىت كوردان ڑى ھەبويه ..
(كىراد ، فاسىل نىكىتىن ، بىرۇت ، ١٩٦٧ ، ل ٩٨)

ھەتا دېيىت :
تىلەكى بىدە گوندى حەكىزرا ، بى شەعرى -
(گۇلى بىرى) ئالماستى ، (كەزى بىرى) ،
وەرە ئەمى (پۇر گولىسا) كۈركىن ، مەلھەمەكى چىكىن شىن وەلانى
خەرىبا
(١٢)

سازانا (دەلائى بەرىي) دا ، عەدولا كچا (تىمور پاشاپى مالى) ، چىل
بىشكەن گولبىت خو دېرىت ، دەما جابا كوشتنا دەزگىرى وى دەگەھىتى
دېيىت :

عەدولا ناسك ناسگاران ، بەرخى خو
شۇوندا ل مالا قەدگەرىنە
(چىل بىشكەن گولبىت) حەيدەرلى
پىلکىت سۇرۇ مۇور ، دەدەبەر مەقسى دېرىنە
.....
(١٣)

ئەف عەدەتى پىچ بېرىنى ، دناف عەرەبا ڦى دا ھەبو ، ھەتا نەھ ڦى
دناف ھندەك ئىلىت واندا مايە . دەمى (خالدى كورى وەلەيد) ، چۈۋىيە
بەر دەلۋاتىنا خودى ، ڦىن نەما زېيلا (بنى المغيرة) پىچا خو نەبىرى و نەھافىتى
سەر گورى وى ... ئەغىرېتىت كەفن ڦى ، دەمى خەمە كا گران بو پەيدا
بوايە ، ڦىن و زەلامىت وان پىچا خو دېرى^(١٤)
.....

٧ - ڦىن ئىنان پىز ڙېتكى :

ديارە كوردا حەز دوو زنا نەكىريه ، لەوما گوتىه ، (خودانى دوو زنا .
شۇيتىك كەفته بن گونا)^(١٥) .

زانابى كورد ، مەلا محمودى بايزىدى ، ل سالا ١٨٥٨ ز نېسىيە : (بارا
پىز گوردان ، ئىل ڦىن ھەيە ، كىيم جار مەرۆف دېيىت ، كو ئاغە يەكى
دوو . يان سى ڦىن ھەبن) كوردانسى بەركەفتى ، (توما بوا)
دېيىت . كورد حەز دوو زنا ناكەن ، هەكە ھاتۇ پىز ڙېتكى ئىنا ، ئەمۇي
ئەگەرتىت خو ھەنە . بى تايىت ئەگەرتىت ئابورى^(١٦)
.....

چىرۇك و چىغانوكتىت كوردى ڦى پشتىگىریا ئان ھەردوو نېسىه ئاندا كەن
دەمى دېيىن ، حاكمەكى دوو ڦىن ھەبون ، يان سى ڦىن ھەبون ، بەلى
خودى ج بچوبلەك نە دابۇنى ئەف وەسا دىيار دەكت ، كو ڦىن ئىنان
زېھر بچوپىكا ڦى بويه ڦىلى ئەگەرا ئابورى .

٨ - مارگىن :

زەكەفە عەدەتىت كوردان ، هەر ژەچۈيگانى دا كورۇ كچا ، ل ئىل
مەركەن^(١٠) ، نەك هەر ئەف ، بەلكو ھېشىتا دىزگى دەيكتىت واندا ،
خۇتن دەگەل ئىل دىگۈتن ، ئانكۇ ئاخقىن دا ھەف ، كو كورۇ كچىت خو
سەنە ھەف ، وەكۆ دېچىروك (ستى و فەرخا) دا خوپا دېيت ، دەمى بانى
(ستى) دېيىتە برابى خو ، ڙېيت مە ھەردوو بخالن ، هەكە من كورەك
ھەبو ، ئۇ تەكچەك ، تو كچا خو بىدە كورى من ، هەكە من كچەك ھەبو ،
تە كورەك ، ئەز دى كچا خو دەمە كورى تە
نى گومان چونكى ئالۋىزى و نەخۇشى ڦۇق عەدەتى پەيدا بويىنە ، لەوما
ھاتىيە ھىللان

٩ - پىچ بېرىن :

زەعەدەتىت كوردان . دەمى مىرى ڙىكەكى . يان برابى وى ، يان
عەزىزەكى وى مربايدى ، يان ھاتبا كوشتن ، دا كە زېت خو بېرىت ھافىتە
سەر كېلىت وى ، هەرچەندە ئەف عەدەت كېم بويه . لى ھېشىتا دناف
كوردىت ئېزدى دا مشە مايە . ب تايىتى ل گۈنديت دەقەرا سېمىتلى . هەكە
ئۇ بېجىھ ناف گورستانى گۈندى (مام شفان) . دى بىنى . ب دەھا قەقىتىت
كەزيا خو ل سەر كېلىا شوركىرىنە خوارى كوردانسى ھىزا (توما بوا) ئى
ئەف رەوشىتە دېھرتووكا خۆدا نېسىيە^(١١) .

سازانە كا كوردى . ئى عەدەتى ۋەمەرا دېپارىزىت دەمى دېيىت :
برانو مە ھاتىيە شەپى نە بخېرىنى .
برا مالا كافىئى گەرمان . نەخانا خوەدى ،

.

۸ - رهفانند :

زعده دهتیت که فن . رهفاندن عهیب نهبویه^(۱۸) ، ئانکو دهمنی بانی کچکی . کچا خوب دلی وی نهدا باشی . داخوده ته رهفان ... نهف کاره مشه دسترانیت کوردى دا هاتیه ، هرروهسا مشه چیزوکو چیغانیت کوردى دا زی هاتیه ، بونونه ، دهمنی برایت (سەیران خاتوینی) . سەیران خاتوین ، نهدا یه پسامی وی (علی مامهند) . براین وی بچویک زەلام بەهاریکاریا پسامی خۇ (علی مامهند) کر . هتا خويشکا وی رهفاندی

پارچە سترانەك زی دېیتى :

دی رايە . هەكە تە مالەكى گرگان ھەيە .

بانی من تەماع بکە . من ژخۇرا بىنه

ھەكە تە بەركا پساماما . خورتا ھەيە .

من ژابى من بستىنه

ھەكە تە جانىكە بمزەك ھەيە .

من ژجانى خۇرا (بېھفيئە)

۹ - گوھ بىرىن :

زعده دهتیت کەفن . دهمنی ئېكى چەند كەسىك كوشباھ . دا گوھتىت وان زی ژقەتكەت بۇ نىشان - نەفە بەھمى كەسافە نەھات . ھەكە مېزەكى چاڭ نەبا - وەكۆ چىۋىكى (گۈرنىسلىك) دا دىباردىت . دهمنى گۈرنىسلىك حەفت كافرا دكۈزىت ، گوھتىت وان زی دېرىت بۇ نىشان ... هتا سالا (۱۰۶۵) گوھ بىرىن و دەن بىرىن و هنە جارا سەر بىرىن - ھەكە بىن كوشىتى بەركەتىيە - مشه ل كوردىستانى ھەبو^(۱۹) . سەر زى گوھتەك دناف كورداندا ھەبە دېیتىت . (باشى دى گوھتىت وی ئىنى !) ل هنەدەك مللەتا زمان شوبىنا گوھا دېرىن بۇ ھەمان مەنسىد^(۲۰) ...

۱۰ - قوربانى دان :

ل دەمى بەرى دا ، ھەكە ئافاهىمەك دانا بابا . يان ئاڭ راست نەھاتباو ھەر ھەرقىيابە ، دا گوھ نەھەقىت و خۇ بىگرىت . دا مۇۋەكى بوكەنە قوربان و كەن دناف دیوارى ئافاهى دا^(۲۱) . چىغانوکا (پرا دەلالى) دا ، ل زاخۇ ، نەف قوربانى يە هاتىه دان ، هتا پرى خۇ گىرقى^(۲۲) .

قوربانى دان بۇ ئافاڭرنا كەل و ئافاھىا ، ل دەمى ئەورىيا ھەبو . دەمى ئافاهىمەكى خراب دەكەن . قەرقدىت مۇۋقا ، بىتايىقى يېت بچویكى دناف دیوارادا دېين نەف عەدەتە هتا چەرخى نوزدى ل ژۇورىيا ئەمانىا ھەبو^(۲۳) .

چوومە (گۇدبهى) ، گۇلا كەسکر
قان پساماما ل گەل دۇغىما ، خەوا خوھ شىكى
خەللىكى نەزان تەماشە كەر^(۲۴)

گەرۈكىن ھىزا ، دېليو . ار . ھى ، نەف عەدەتە دېتىھو نېقسىيە :
(ل دېف داب و نەريتىت عەشيرەقى پسام فەرتە ژەھمى كەسا ، كۆ دۇغىما
بىتە ئىنا وى ...^(۲۵)) لىڭ عەرەبا زى دېرى دا ، هتا نەھۇزى عەدەتە ، كۆ
دوغىما بىدەنە بسامى^(۲۶) .
۱۳ - خوارنا گوشتى مۇۋقا :

مختاری يه . . . دیت ژنا کوری مختاری ژی دویشرا هافت ... دگل زادی چل روزا ...).

يا ژمن فه ئەفە نەك هەر عەدەت بويه . بىلکو باوهەكە كەفەن ژی دگەل ھەبە . هەتا سالىت سىپا ژى (ھندى) . دەمى مىرى ژنکەكى مربايە . دا لەشى وى ژى سۈزۈن^(۲۹) .

دوور نىنه ئەف عەدەت - ئانکو قەشارتنى ژۇ و سىرا پىڭەت - لىك ئاشۇر يا ژى ھەبىت^(۳۰)

۱۵ جزائى قۇچەتكى :

دېچىانوڭ و چىروكىت كوردى دا ھاتىه . ھەكە ئىككى قۇچەتكە كىرىبايە . دا بەروپشت لەكەرەكى سواركەنۇ لەناف بازىرى ئىنۇ بەن . بچوپىك ژى دا راھىلاني و دانى بەهرا . وەكى دېچىروكى (مەلابى) دا . دىاردىت . دەمى لەكەرە سواركەن و چەند بچوپىكىت گوندى بدويف كەقىن ... نەنۇ كوردا گۆنەتكە ھەيە دېيت : (دى بەرۇ پېشت . لەكەرە سواركەم) . ئانکو دى ھەتكا وى بەم . هەر وەس دېچىروكى (ئىئاقلىرىن مروف) دا . ئەف عەدەت دىاردىت . بەلى بېزەنگەكى دى ... دەمى كورلەك ماھىنا بانى خۇ دېمت . دا كۆ وەسىتە وى بىجرە بىت . كۆ ماھىنا وى بەدەت ئىئاقلىرىن كەس

قىچا دەمى كورلەك دەگەھەنە بازىرەكى . دېيت . كۆئىك بەروپشت . لەكەرەكى سواركەنە خەلکى بەرۇ دارا . بى بدويف كەقى . پىيار دەكت . كا بۇچى هو لۇ مروف دەكت ؟ !

دېيىنى ئەفە حاكمى مە ئىپارە ، قىچا ھەر سال ئەم ئىككى دانىن . ئىككى راەكەن . ئەوى راەكەن ھولى دەكت ئىن .. كورلەك دى چىت ماھىنا خۇ دەتە حاكمى ئۇنى دانى . پشى دېيىنى . سالە كا دى دى ھول ئى ھول ئى كەن ؟ دېيىنى چەوا تۇق دېيت ، دى وەل وى ئى كەن ... خۇزى ئەف عەدەت مابايە ، دا كۆ قۇچەتكەرۇ دىزى كەر ، ئاشكىريان ...

۱۶ خولى سەرى :

دەمى خەمە كا مەزن بۇ ئىككى چىبىا يە ، كورى وى مربايە ، يان ژنا وى . يان مىرى وى ... دا خولى بسەرى خۇ وەركەت ، ھەرجەنە ئەف عەدەتە كېم بويه ، بەلى ھېشىتەنە جها مايە ، هەتا نەنۇزى ھەكە ئىككى گۇنە ئىككى . (خولى سەن) ، دى عاجزىت ، چونكى ھەر وەك دېيىنى ، بېتى ئى كەس و سىۋى ... ئەف عەدەتە بېتىش چاھىت گەرۈكى ھېزا ، دېليو . اى .

خوارنا گوشىتى مەۋقا . لىك خەلکى بەرى ھەبىيە . بىتايىقى خوارنا گوشىتى بچوپىكا^(۲۷)

ئەف كارە دېچىرۈك و چىقانوکىت كوردى دا ھاتىه . بەلى نەوهەكى عەدەتەكى بەلاف . چونكى خوارنا گوشىتى مەۋقا بىنى پالدىاھ (پېرەھەقى) و (دېبىي) و (كافرى) . مەۋقتى دى نە خوارىيە و بۇ ئۇنە دېچىقانوڭ (مەستانى) دا . پېرەھەقى بچوپىكى مەستانى دخوت ... خەلکى وى گاشقى وەسا ھەزىد كەر . بخوارنا گوشىتى بچوپىكى . دى ئىف وى درېزىت ... دېچىقانوڭ (ئەممەد چەلنە) دا . كافر ھەۋېتتى وى بىشىشكى فەدەت و دېزىت و دخوت ئەموربا دا بچوپىكى كوشىن و خۇ بخوبينا وى دشويشت . يان مەنە قۇنى دىناف خوبىت وى دا دەكت . دەگۈن ئەف دەرمانە بۇ ھەندەك نەسخى^(۲۸)

دېچىقانوکىت كوردى دا خۇ شويشىن بخوبىنا ھەبىان ھەبو .. ئانکو خوبىنا ھەبىان دەرمان بۇ . بۇ ھەندەك نەساختىت حەكم و سەغان . وەكى دېچىرۈك (قولنگى دا) ھاتى . كۆ خوبىنا قولنگى دەرمانە بۇ نەسخى حاكمى ...

دېچىقانوڭ كا كوردى ھاتىه . كۆ خوبىنا (پېرەزەكى) دېيت دەرمان بۇ زاکرنا پالەوانى چىرۈكى ئۇنى ... قىجا دەجىن وى پېرەقىنى ئېنۇ سەرى وى دېنۇ زەھىت وى باش دەگىشىن . وى خوبىنى دەلەشى پالەوانى چىرۈكى دەدەن . پشى ھېنگى پالەوان ئۇنى ساخ دېيت

۱۴ - قەشارتنى ژۇ و مىرا :

دېچىقانوڭ كوردى دا ھاتىه . دەمى ئىنلە دەر . مىرى وى ژى دگەل دەھاقيتە دوى زەھەرلى دا . ياكو مىرى وى دەكتە ئىدا . خۇ ھەكە مىرەك مربايە . دا ژنا وى دگەل ھاقىن ... دگەل زادى چل رۇزا . وەكى دېچىقانوڭ (ئەممەدو ھەر سى دزا) دا دىار دېيت . دەمى دېيت : (... رۇزەكى ئىككى ئەمرى خودى كەر . بىانى وى قەساب گەلەك عېزىز بۇ . بۇ گىرى ، ئىنا ئەممەد گۇنلى . برا نە كە گىرى . ئەفچۇو . ئەز دى ئىكا دى ئىنم

قەسلى گوت ، ئەز بۇ ئىككى ناڭرم ... عەدەتى مەبە . ھەكە ئىنلە مر . مىرىكى ئى دەھاقيت ... مە بېرە كا ھەى . ئىككى دى ھاقيت ئىدا ، مىرىكى بەرەپىسا دگەل زادى چل رۇزا دى دویشرا بەردەيە خوار ...).

ھەر وەسا دەمى كورى مختارى گوندى دەرىت دېيت (...) جەنازەك لەبرېتت وى كەفت ، بەرى خۇ دايى ، كۆ ئەفە كورى

- وینگرامو برای وی که قتیه ده می سه ر لکوردستانی داین^(۳۱) .
- زعده ده تیت (حه بهشا) ری بوبیه . ده می تیک ژوان دمر . پرچا خو
دبری و خولی ب سه ری خو و هردکر ..^(۳۲)
- ۱۷ - شریت حاکمی :**
- هه که حاکمی هنده ک شهرت گوتانه و هزیری خو نو و هزیری وی ثه و
شہرت نه زانیانه . تی نه گه هشتباو ئیکی دی تی گه هشتبا . وہ کو
شقانه کی . یان سقاوه کی ... دا و هزیری خو ئیختی وی دانه شوینی .
- نهف کاره گه لهک دسمرهاتیت (هارون الرشید) دا دووباره دیت ...
خه لکی ریزو قه درگرن . بو ۋان ره وشتم تیتلا هبوبیه . همی گافا
دهستی وان لسم سینگی وان بوبیه . نمونه . چیقاتوکا . (ناقل و
دونیادار) دا . ریزو قه درگرن بو عده تا هاتیه ... چیقاتوک دیشیت :
(... بچی مه کجا حاکمی لته مارکرو . ته هرۇ سهرا (نیسوی و کانوی)
دقوتا ؟
- جوئیاری گوت . باشه ما باپی کچکی چ مە حکمە ما ب من ناکەت ؟
کا سهرا چی يه ؟ کانو و نیسو چنە ؟
- جلادی گوت . وەلا حقی تیه . رابو چوو گونه حاکمی ...
حاکمی گوت . سهرا چ ته کچا من دقوتا ؟ کانوو نیسو چنە ؟
- جوئیاری گوتی . کانوو نیسو ناقیت دوو سیھنیکانه . عده تی نه
ئه وه . هه که بو دهوات . دی دوو سیھنیکا هین ، کو ژزیری هاتبه
چینکرن . دی تی شرینیکانه . تیک بو زافای و ئیک بو بوبیکی . قیچا
دهمی ئەز بیم زافا . من بەری خو دانی . هەوە چ سیھنیک نه ئینان . بیرا
گوندی من هاته بیرا من ... ئەو سینی هه که بو بوبیک و زافا نه هین ،
چینایت بوبیک و زافا دگەل باخشن ... حاکمی گوت . تۆنی حقی ...
ژنیکانکا بو کرە دهوات و کچا حاکمی بو ژنا وی ...).
- ھوساریزا ره وشتم تیتلا دهاته گرن . خو هه که هنده ک بیزىن . ئەق
خە بالەو چ تشتی وەسا نه بوبیه . بتىنی هاتینه گوتان بوكوشتا ده می .
خه لک وه نایشیت ، بەلكو دیتین ، نه گه را مانو نەمننا قان چیزکو
چیقاتوکا دهندى دایه . چونکی گه لهک سروشتم و ره وشتم مەرۇنى نو
بناغە يە که راستی ژو هە يە^(۳۴)
- ئىلەر و پەرأويز**
- ۱ - مهمی ئالان . چیزک نفیس ، به غدا . ۱۹۷۷ ، کوری زانیاری
کورد . ل^{۳۶} . نەف عەدەتە بەری ئیسلامی لىك عەرەبى نە بوب ، وان
ئى زېمراتورىتە فارسى و رومانى وەرگەرتىبو ... بنېرە ، لخاڭ من تاریخ
- ۲ - ملله تیت خەلکی ری . هەرب کۆمکرنا کە له پۈورى خو دكارە
رە وشتم تیتالیت خو تیت کەفن دیاربکەن ، بۇ نمونە ، هە کە چیزک
(اوزىرس) . نە هاتبا نفیسین . پریا وان عەدەت و رە وشتم تیتا . د
ووندا بن ... بنېرە . الحکایة الشعییة . د . عبد الحمید يوسف ، به غدا .
ل^{۳۸} .
- ۳ - الاساطیر . د . احمد کمال زکی . مصر . ۱۹۷۵ ، ل^{۴۰} .
- ۴ - القصص الشعیی في السودان . دراسة في فنون الحکایة ووظيفتها . د .
عز الدين اسماعيل . به غدا . ل^{۲۳۲} .
- ۵ - مضامون الاسطورة في الفكر العربي . طبعة ثانية ، بیروت . لبنان .
- ۶ - الاساطير والخرافات عند العرب . د . محمد المصيدن خان ، لبنان .
۱۹۸۰ . د . خليل احمد خليل . ل^۷ .
- ۷ - الكتاب المقدس . العهد القديم . سفر التكوين ، لبنان ، ۱۹۸۶ .
ل^{۱۴} .
- ۸ - الاساطير . علي الشوك . لندن . ۱۹۸۷ . ل^{۱۷۹} .
- ۹ - الاساطير والخرافات عند العرب
- ۱۰ - داب و نهريت کورده کان . نووسینی ملا محمودی بازیزدی ، د
شوكريه رسول . ژپووسى وەگىزايە ... ۱۹۸۳ ، ل^{۲۲} .
- ۱۱ - مع الاكراد . توما بوا . وەرگىزانی ، اواز زەنگەنە ، به غدا .
۱۹۷۵ . ل^{۹۹} .
- ۱۲ - ستانا زارگوتنا کوردايە تاریقى ، ئۆردىغانى جەلیل ، شوکور
مستەفا . ئەنۋەر قادر ئۆتپەت رووسى وەرگىزانیه سەر تیت عەرەبى .
به غدا ۱۹۷۷ ، ل^{۲۸۰} .
- ۱۳ - دلۋىك ، د . رەھبىر ریزان ، به غدا . ۱۹۸۷ . ل^{۸۶} .
- ۱۴ - الفولکلور في العهد القديم ، جيمس فريزر ، ترجمة د . نبیلە
ابراهیم ، الجزء الثاني ، ل^{۱۷۸} هەرەسا بنېرە کتىبا ، عقائد ما بعد
الموت ، ل^{۲۹۹} ... كا چەوا ناشورى و بابلىا پرچا خو دبری
- ۱۵ - فولكلور
- ۱۶ - داب و نهريت کورده کان ل^{۴۲} .
- ۱۷ - مع الاكراد ل^{۵۲} .
- ۱۸ - داب و نهريت ل^{۳۲} . هەرەسا بنېرە ، (الاكراد) ، فاسىل
نىكتىن . ۱۹۶۷ . بیروت . ل^{۹۹} .
- ۱۹ - سياحە تانامە ئەولەي چەلەبى . وەرگىزانی . سعيد ناکام ، به غدا .